

3. Особистісна культура обумовлена ціннісними орієнтаціями смислового, духовного життя особистості. Духовність розглядається як набуття особистістю сенсу цінностей як орієнтирів саморегуляції і проявляється в моральності її вчинків. Прояв особистісної культури, обумовлений духовністю особистості, визначається загальнозначущими, загальнолюдськими культурними цінностями.

Отже, результатом розвитку особистісної культури учасника крос-культурної взаємодії є особистісне перетворення, яке знаходить своє вираження у здатності особистості бути посередником діалогу культур.

Література

1. Вербицкий А. А. Новая образовательная парадигма и контекстное обучение / А. А. Вербицкий. – М. : ИЦПКПС, 1999. – 75 с.
2. Жукова Н. В. Контексты в образовании субъекта : монография / Н. В. Жукова. – М. : РИЦ МГОПУ им. М. А. Шолохова, 2005. – 184 с.

*І. І. Ткачук,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ СПРЯМОВАНOSTІ НА ПРОФЕСІЙНИЙ УСПІХ У РОБОТІ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

У статті проаналізовано наукові погляди щодо проблеми спрямованості особистості на досягнення успіху в діяльності. Висвітлено актуальність для сучасної школи зміщення акцентів в профорієнтаційній роботі суб'єктів психологічної служби з діагностики та інформування на виховну складову профорієнтації, збагачення її технологіями розвитку особистісних характеристик майбутнього успішного професіонала.

Ключові слова: професійний успіх, професійне самовизначення, професійна орієнтація, професійний розвиток, професійна самореалізація.

Розвиток ринкових форм господарювання, масове впровадження у виробництво наукомістких технологій призводить до поступового витіснення збережених від старих часів ієрархічних систем управління професійною діяльністю людей. Їх замінюють більш демократичні, засновані на свободі особистості, яка неможлива без переходу від зовнішнього контролю професійної діяльності до внутрішньої детермінації. Нові умови вимагають і нових досліджень у галузі професійного самовизначення особистості й формування її спрямованості на професійні досягнення, професійний успіх.

До проблеми успішної людини, досягнення нею особистісних і суспільно значущих результатів вже не одне десятиріччя звертаються філософи, соціологи, психологи і педагоги. І це закономірно, адже вчені намагаються віднайти якісні характеристики досягнень людиною високих соціально-професійних стандартів. Узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних вчених на природу і феноменологію успіху, М. Батурін наголошує: “якщо результат діяльності має особливе значення для людини і (або) суспільства, в процесі відображення й оцінки результату виникають складні когнітивно-афективні оцінно-самооцінні комплекси, у структуру яких входять як когнітивні (система оцінок результату стосовно еталона, до мети, до соціального стандарту якості, до домагань і т. ін.),

так і афективні компоненти (система емоційних переживань, що виникають при відображенні результату й оцінок цього результату), які презентуються свідомості суб'єкта у вигляді цілісних “гештальтів”: успіху й невдачі”. [1, с. 16].

Стосовно когнітивної складової успіху, важливо зазначити, що результат діяльності може бути оцінений, виходячи з системи різних за змістом і природою критеріїв. Це можуть бути зовнішні або внутрішні критерії. Зовнішні – це, з одного боку, поставлені іншим суб'єктом мета чи еталон, з іншого, вироблений соціальною групою певний соціальний стандарт. Внутрішні – особисто значуща мета як ідеальне уявлення майбутнього продукту діяльності і як намічений особистістю рівень досягнення. Саме внутрішні критерії виступають детермінантами пристрасного бажання особистості досягати або навіть виходити за рамки існуючих соціальних приписів, стандартів. Істотно, що саме вони зумовлюють прогресивний розвиток особистості.

Але центральною, із психологічного погляду, на нашу думку, є афективна складова феномену – відчуття успіху, переживання людиною стану радості, задоволення. Діапазон емоційного переживання успіху дуже широкий, від ледь помітного переживання задоволення до потужного, нестримного прояву радості, гордості, тріумфу.

Дослідження феномену професійного успіху отримали потужний розвиток у роботах сучасних зарубіжних учених. Більшість дослідників розглядають цей феномен як комплексний, що складається з двох взаємозалежних видів професійного успіху: об'єктивний та суб'єктивний. Об'єктивним успіхом називають позитивний результат у кар'єрі. Як правило, він вимірюється такими характеристиками, як розмір заробітної плати, кількість просувань по службі і рівень займаної посади в ієрархії організації. Суб'єктивний успіх – сукупність суджень людини про її професійні досягнення і результати; він вимірюється параметрами задоволеності роботою і кар'єрою [5, с. 147].

Вітчизняні дослідники шкільної профорієнтації поняття “майбутній професійний успіх” пов'язують, насамперед, з ефективним професійним самовизначенням (Є. Климов, В. Сидоренко, В. Синявський, С. Чистякова й інші). Професійне самовизначення розглядається у контексті значно ширшого поняття, професійний розвиток, і передбачає вироблення в особистості ставлення до себе як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності, яке забезпечить успішність всього життя у рамках певної професійної діяльності.

Філософські та загальнопсихологічні ідеї розвитку особистості, її суб'єктності й активності в цьому процесі розкриті в роботах К. Абульханової-Славської, в яких підкреслюється активна, суб'єктна позиція як важливий фактор досягнення особистістю своїх життєвих і професійних цілей. До позиції К. Абульханової-Славської близька концепція професійного розвитку Л. Мітіної. Згідно з цією концепцією, самовизначення розглядається як одна з трьох основних стадій самопроекування професійного розвитку особистості, таких як: самовизначення, самовираження і самореалізація. Професійний розвиток розуміється автором як зростання, становлення, інтеграція і реалізація у професійній праці професійно значущих особистісних якостей та здібностей, професійних знань і умінь, але головне, як активне якісне перетворення

людиною свого внутрішнього світу, що призводить до принципово нового його устрою і способу життєдіяльності – творчої самореалізації в професії.

Викладені теоретичні положення дали дослідниці змогу зробити висновок про доцільність переходу технологій професійного самовизначення і професійної освіти від навчання, спрямованого переважно на знання – вміння – навички в їх класичному розумінні, до розвитку особистісних характеристик майбутнього професіонала, які все більшою мірою виступають в ролі безпосередніх показників професійної зрілості людини, її професійного розвитку. Запропонована нею технологія, спрямована на розвиток характеристик конкурентоспроможної особистості, припускає перетворення мотиваційної, інтелектуальної, афективної й поведінкової структур особистості, у результаті чого зовнішня детермінація життєдіяльності змінюється на внутрішню [4].

Професійне самовизначення, за А Марковою, це визначення людиною себе щодо вироблених у суспільстві (і прийнятих людиною) критеріїв професіоналізму. Одна людина вважає критерієм професіоналізму просто належність до професії або одержання фахової освіти, відповідно, й себе оцінює з цих позицій. Інша обирає критерієм професіоналізму індивідуальний творчий внесок у свою професію, збагачення своєї особистості засобами професії, відповідно по-іншому з цієї високої “планки” себе самовизначає й далі самореалізує. Динаміка професійного самовизначення складається зі зміни ставлення до себе й зміни критеріїв цього ставлення.

Запропонований О. Мельником принцип активного професійного орієнтування учнів розширює розуміння сутності професійного самовизначення особистості, розкриває значущість і незавершеність його прикінцевого процесу – самовдосконалення, акцентуючи увагу на його нескінченності і домінуванні. В основі сутності принципу активного професійного орієнтування особистості лежить перехід від зовнішнього контролю й об’єктивно заданих норм, правил і приписів до особистісної та професійної самовимогливості [3, с. 301].

У створенні профорієнтаційного середовища сучасної школи певною мірою мають бути задіяні майже усі педагогічні працівники: практичні психологи, соціальні педагоги, учителі-предметники, класні керівники, викладачі, майстри виробничого навчання, вихователі, керівники гуртків тощо. Але координація зусиль фахівців, що ставлять своєю метою допомогу учневі в усвідомленому професійному виборі, згідно чинного Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, покладається на практичних психологів закладів освіти. До речі, у листі МОН України від 08.07.13 № 1/9-479 “Про діяльність психологічної служби у 2013/2014 навчальному році” наголошено на необхідності оновлення цілей і змісту профорієнтаційної роботи працівників психологічної служби.

Отже, закономірним є висновок про доцільність зміщення акцентів в профорієнтаційній роботі працівників психологічної служби з діагностики та інформування на виховну складову профорієнтації, збагачення її технологіями розвитку особистісних характеристик майбутнього успішного професіонала, які все більшою мірою виступають в ролі безпосередніх показників професійної зрілості людини. Такі технології зумовлюють перетворення мотиваційної,

інтелектуальної, афективної й поведінкової структур особистості, у результаті чого зовнішня детермінація життєдіяльності змінюється на внутрішню.

Література

1. Батурич Н. А. Психология успеха и неудачи : учебное пособие / Николай Алексеевич Батурич. – М., 2003. – 100 с.
2. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М., 1996. – 308 с.
3. Мельник О. В. Принцип активного професійного орієнтування учнів / О. В. Мельник // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / [ред. колег. О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех та ін.]. – К. : Інститут проблем виховання АПН України, 2009 – Вип. 13, кн. 2. – С. 299–308.
4. Психологическое сопровождение выбора профессии : науч.-метод. пособие / Л. М. Митина и др. ; под ред. Л. М. Митиной. – 2-е изд., испр. – М. : МПСИ : Флинта, 2003. – 179 с. – (Б-ка психолога).
5. Хаммер Я. Профессиональный успех и его детерминанты / Я. Хаммер // Вопросы психологии. – 2008. – № 4. – С. 147–153.

Н. В. Чиренко,

м. Київ

СТАН СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАННЯХ СКАУТСЬКОГО ТИПУ

Статтю присвячено актуальній проблемі формування соціальної ініціативності підлітків. Окреслено компоненти соціальної ініціативності; визначено критерії та показники досліджуваного феномену; проаналізовано та узагальнено дані щодо сформованості соціальної ініціативності підлітків у дитячих об'єднаннях скаутського типу.

Ключові слова: соціальна ініціативність, дитяче об'єднання, скаутський рух.

Дитячі організації є частиною суспільного світу дитини, де вона може набути досвіду соціальної значущості, відповідальної поведінки, спробувати себе у широкому спектрі соціальних ролей тощо.

Аналіз наукової літератури дає змогу визначити, що феномен соціальної ініціативності становить єдність компонентів: когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового, адже існує і проявляється в образах, думках, переживаннях, прагненнях, установках і вчинках особистості.

Подальше дослідження соціальної ініціативності привело до необхідності визначення її критеріїв та показників.

На основі проаналізованої літератури нами було сформульовано такі *критерії* сформованості соціальної ініціативності: пізнавальний, мотиваційно-ціннісний; діяльнісний.

Ці критерії було конкретизовано у таких **показниках**: *пізнавальний* (наявність знань про сутність соціальної ініціативності; обізнаність із сутністю відповідних якостей (відповідальність, ініціативність, креативність) та можливостями їх прояву; усвідомлення значущості соціальної ініціативи; *мотиваційно-ціннісний* (ціннісні орієнтації особистості; позитивне емоційне самопереживання, моральне задоволення від ініціативної діяльності, спрямованої на користь суспільства; прагнення до нових напрямів та форм діяльності); *діяльнісний* (уміння ініціювати та реалізовувати соціально значущі